

บทที่ 8 รัฐประหาร พ.ศ. 2490 และ การเมืองภายหลังรัฐประหาร

เค้าโครงเรื่อง

1. รัฐประหาร พ.ศ. 2490
 - 1.1 คณะรัฐประหาร
 - 1.2 สาเหตุการยึดอำนาจ
2. การเมืองภายหลังรัฐประหาร
 - 2.1 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490
 - 2.2 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ 3
 - 2.3 การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6
3. รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ 4

สาระสำคัญ

1. รัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นจุดเริ่มต้นทางการเมืองของคณะทหารกลุ่มใหม่ บุคคลสำคัญในคณะรัฐประหารได้สืบทอดอำนาจทางการเมืองยาวนานจนถึง พ.ศ. 2516
2. ภายหลังรัฐประหาร นายควง อภัยวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จัดรัฐบาล รวม 2 ครั้ง และหลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2491 พรรคประชาธิปัตย์ ได้มีโอกาสเป็นแกนกลางจัดตั้งรัฐบาล
3. ในระยะแรกภายหลังรัฐประหาร นายควง อภัยวงศ์ ร่วมมือกับคณะรัฐประหาร ขจัดอิทธิพลของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ในขณะที่เดียวกัน นายควง อภัยวงศ์ และพรรคประชาธิปัตย์ ได้พยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้มั่นคงมากขึ้น ดังนั้น จึงเกิดขัดแย้งกับคณะรัฐประหาร จนถูกบีบบังคับให้ลาออก

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาบทที่ 8 แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายสาเหตุรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้
2. วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้
3. สรุปการเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 3 และครั้งที่ 4 ของนายควง อภัยวงศ์ ได้

□ □

□ ในบทที่ 7 ที่ผ่านมา เป็นสภาพการเมืองในยุคการต่อสู้ด้วยวิถีทางรัฐสภา ระหว่างกลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ และกลุ่มของนายควง อภัยวงศ์ ส่วนในบทที่ 8 นี้ จะได้ศึกษาถึงรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ซึ่งมีผลทำให้การมีบทบาทของรัฐบาลพลเรือนและการเมืองยุคคณะราษฎรสิ้นสุดลง ศึกษาสภาพการเมืองภายหลังรัฐประหาร การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2490 การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ ทั้ง 2 ครั้ง พรรคประชาธิปัตย์กับการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6 และการที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 4 ได้ถูก"จี้" บีบบังคับให้ลาออก □

1. รัฐประหาร พ.ศ. 2490

รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490¹ เป็นการยึดอำนาจโดยคณะทหารบกคณะหนึ่ง ผู้นำส่วนใหญ่เป็นนายทหารนอกประจำการ ซึ่งรัฐประหารครั้งนี้นับเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญครั้งหนึ่งของไทย กล่าวคือเป็นการถ่ายถอดอำนาจทางการเมืองจากคณะราษฎรมาสู่คณะรัฐประหาร "นับเป็นการเริ่มต้นที่ผู้นำฝ่ายทหารซึ่งได้รับการศึกษาภายในประเทศล้วน ๆ เข้ามาเป็นผู้ก่อการรัฐประหารขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติแบบอำนาจนิยม มากกว่านายทหารที่ก่อการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 ซึ่งเคยผ่านการศึกษามาจากยุโรป และคุ้นเคยกับระบอบประชาธิปไตยมาแล้ว"²

1.1 คณะรัฐประหาร

คณะนายทหารผู้ทำรัฐประหาร ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ในระดับผู้นำคนสำคัญ ได้แก่

พลโท ผิน ชุณหะวัณ	อดีตแม่ทัพภาคพายัพ
นาวาเอก กาจ กาจสงคราม	นายทหารนอกประจำการและสมาชิกพฤกษสภา
พันโท ก้าน จางนภุมิเวท	นายทหารนอกประจำการและสมาชิกพฤกษสภา
พันเอก สวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ	เจ้ากรมเกียกกายทหารบกนายทหารประจำการ
พันเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์	นายทหารประจำการ
และ พันเอก เผ่า ศรียานนท์	นายทหารนอกประจำการ

ส่วนในด้านเงินทุนใช้จ่ายในการทำรัฐประหาร นายวรการบัญชา (บุญเกิด
สุตันตานนท์) อดีต ส.ส. เชียงราย เป็นผู้อุปถัมภ์

ภาพที่ 39

พินเอก เผ่า ศรียานนท์

พินเอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์

คณะรัฐประหารได้นำกำลังทหารเข้าบีบบังคับรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรง-
นาวาสวัสดิ์ ให้ออก เมื่อทำการรัฐประหารได้สำเร็จ คณะรัฐประหารได้เชิญ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม มาเป็นหัวหน้า โดยแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

การที่คณะรัฐประหารสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร
นั้นอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า น่าจะเป็นเพราะคณะทหารผู้ทำการรัฐประหารส่วนใหญ่เป็นนายทหารนอก
ประจำการ และบางคนไม่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองมาก่อน การมอบตำแหน่งหัวหน้าให้จอมพล ป.
พิบูลสงคราม อดีตผู้นำทางการเมืองและการทหารย่อมจะเป็นผลดีสำหรับคณะรัฐประหารมากกว่า
และย่อมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของคณะรัฐประหารที่ประกาศกล่าวอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อประ-
เทศชาติ ไม่ใช่กระทำเพื่อหมู่คณะของตน

การรัฐประหารครั้งนี้ บุคคลสำคัญ อาทิเช่น นายกรัฐมนตรี พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรง-นาวาสวัสดิ์ นายปรีดี พนมยงค์ และบรรดาคณะรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลต่างหลบหนีภัยการเมือง บางคนได้รับความช่วยเหลือจากนายทหารเรือ เช่น พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ และนายปรีดี พนมยงค์ หลบซ่อนอยู่ที่สัตหีบ และต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ได้เดินทางลี้ภัยทางการเมืองออกไปอยู่ที่ สิงคโปร์ระยะหนึ่ง โดยได้รับความช่วยเหลือจากทูตทหารอังกฤษและสหรัฐในกรุงเทพฯ (ระหว่าง พ.ศ. 2491-2513 ได้นำนักอยู่ในประเทศจีน ในฐานะ "แขกของรัฐ" และต่อจากนั้นได้เดินทางไปพำนักในประเทศฝรั่งเศส จนกระทั่งถึงแก่อสัญกรรม เมื่อ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526)

การลี้ภัยรัฐประหารเป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องยุติบทบาททางการเมืองลง และมีผลกระทบต่อกลุ่มการเมืองที่เคยให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ เป็นอย่างมาก อดีตพลพรรคเสรีไทยถูกกวาดล้างและควบคุมบทบาททางการเมือง โดยคณะรัฐประหาร ในขณะที่เดียวกันคณะรัฐประหารได้เปลี่ยนไปสนับสนุนให้ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ พรรคฝ่ายค้านของรัฐบาลที่ถูกคณะรัฐประหารยึดอำนาจ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีและทำการจัดตั้งรัฐบาล ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ กับกลุ่มการเมืองที่สนับสนุน ได้พยายามสร้างอำนาจทางการเมืองอีกครั้ง โดยการกบฏที่เรียกว่า กบฏวังหลวง พ.ศ. 2492 แต่ทำการไม่สำเร็จ จึงเป็นเหตุให้ถูกกวาดล้างมากขึ้นไปอีก

1.2 สาเหตุการยึดอำนาจ

ปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในระหว่างการบริหารประเทศของรัฐบาลทุกชุดภายหลังจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการแข่งขันทางการเมืองของกลุ่มผู้นำทางการเมืองฝ่ายพลเรือน ตลอดจนบทบาทของพรรคการเมืองทั้งพรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อมารวมกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอันเป็นผลกระทบของสงคราม ได้ถูกกล่าวอ้าง เป็นเงื่อนไขในการทำรัฐประหาร อาจสรุปสาเหตุรัฐประหาร⁴ ดังนี้

1. ปัญหาความเดือดร้อนเรื่องการขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภคของประชาชน เช่น การขาดแคลนข้าว
2. ปัญหาเศรษฐกิจการเงินของประเทศหลังสงคราม เช่น ราคาสินค้า ปัญหาเงินเฟ้อ
3. การหย่อนสมรรถภาพในการบริหารงานของรัฐบาลพลเรือนหลังสงคราม
4. ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ เช่น การเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม

5. ปัญหากรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ที่ยังไม่สามารถชี้แจงข้อเท็จจริงให้กระจ่างแจ้ง
6. ผลจากการเปิดอภิปรายทั่วไปของพรรคประชาธิปัตย์ต่อรัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์
7. ความไม่พอใจของกลุ่มทหารบก เรื่องนโยบายปลดทหารประจำการหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ของรัฐบาลพลเรือเอก ทำให้อทหารเกิดความรู้สึกว่าถูกรัฐบาลทอดทิ้งและถูกเหยียดหยามเกียรติภูมิของทหารอีกด้วย

ส่วนคณะรัฐประหารได้แสดงเหตุผลในแถลงการณ์ยึดอำนาจ ดังนี้

1. การทำรัฐประหารเป็นการกระทำเพื่อประเทศชาติอย่างแท้จริง มิใช่เพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะ
2. เมื่อล้มล้างรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์แล้ว สถาปนาใหม่เพื่อให้มีประสิทธิภาพ เทอดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และประพฤติดามรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง
3. เพื่อเชิดชูเกียรติของทหารที่ถูกเหยียดหยามทำลายให้กลับคืนดังเดิม และเพื่อปรับปรุงให้มีเกียรติและสมรรถภาพให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น
4. เพื่อแก้ไของค์การปกครองที่เสื่อมลง ให้มีเสถียรภาพและการแก้ไขการเศรษฐกิจ ลดค่าครองชีพของประชาชนให้ถูกลง ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี
5. เพื่อจัดการสืบหาผู้ร้ายลอบปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์และจัดฟ้องร้องลงโทษตามกฎหมาย
6. เพื่อกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์ให้สูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทย เชิดชูบรรพบุรุษศาสนาให้สถิตยถาวรสืบไป

ดร. กนก วงษ์ตระหง่าน แสดงทัศนะไว้ว่า

"... ถ้าจะสรุปจากเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2490 จะเห็นได้ชัดเจนว่าสถานการณ์ขณะนั้นมีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จของการยึดอำนาจในครั้งนั้น นับตั้งแต่กรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ความเดือดร้อนของประชาชน ความตกต่ำของกองทัพ โดยเฉพาะในด้านความเป็นอยู่และขวัญ จนถึงความแตกแยกและแย้งซึ่งอำนาจกันภายในผู้นำรัฐบาล

ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ กองทัพสามารถจะใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมในการที่จะทำรัฐประหาร กล่าวอีกนัยหนึ่งสถานการณ์ขณะนั้นเป็นสถานการณ์ของฝ่ายกองทัพไม่ใช่ของฝ่ายรัฐบาล และที่สำคัญคือรัฐบาลไม่สามารถเปลี่ยนสถานการณ์ขณะนั้นให้กลับมาเป็นสถานการณ์ของฝ่ายตนได้ เช่น ไม่สามารถทำความเข้าใจในกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ได้ เช่น ไม่รักษาขวัญและกำลังใจตลอดจนฟื้นฟูกองทัพให้เข้มแข็งได้ ไม่สามารถลดความเดือดร้อนของประชาชนและบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจได้ ไม่สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งภายในของผู้นำรัฐบาลในสภาได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงตกอยู่ในสภาพที่เป็นผู้ถูกกระทำโดยสถานการณ์ และในที่สุดก็ถูกยึดอำนาจโดยคณะทหาร"⁵

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

1. จงระบุรายชื่อบุคคลสำคัญในคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490
2. จงพิจารณาสาเหตุและความสำคัญ ของรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ต่อการเมืองไทย

2. การเมืองภายหลังรัฐประหาร

2.1 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490

เมื่อคณะรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้สำเร็จ ก็ได้ประกาศยุบสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2489 อำนาจการปกครองในระยะแรกขึ้นอยู่กับกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการ

คณะรัฐประหารได้นำร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490 หรือ "รัฐธรรมนูญฉบับใต้ร่ม"⁶ ร่างโดย นาวาเอก กาจ กาจสงคราม ชั้นตูลเกล้าถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีคณะอภิรัฐมนตรี ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจำนวน 5 นาย ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์และเป็นผู้สำเร็จราชการในกรณีที่พระมหากษัตริย์มิได้ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือ

ทรงบริหารพระราชภารกิจไม่ได้ (มาตรา 10 และมาตรา 13) ในมาตรา 33 และ 37 กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร โดยพระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง ในวาระเริ่มแรกวุฒิสภาจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งพระมหากษัตริย์แต่งตั้งภายใน 15 วัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ และวุฒิสภาจะทำหน้าที่รัฐสภาจนกว่าการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะสำเร็จเรียบร้อยภายใน 90 วัน นับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญ (ตามบทเฉพาะกาลมาตรา 96 และ 98)

อาจพิจารณาได้ว่า รัฐธรรมนูญปี 2490 เป็นรัฐธรรมนูญเพื่อบุคคลคณะหนึ่งคณะใด (Faction Constitutionalism) นั้นหมายถึงร่างขึ้นมาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของคณะรัฐประหาร และให้อำนาจแก่คณะรัฐประหารบริหารประเทศโดยขจัดกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ออกจากเส้นทางการเมืองได้อย่างแท้จริง

ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 ได้มีประกาศแต่งตั้งคณะอภิรัฐมนตรี ดังรายพระนาม และรายนามดังต่อไปนี้

1. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร	ประธานอภิรัฐมนตรี
2. พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต	อภิรัฐมนตรี
3. พลโท พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลองบุญ	อภิรัฐมนตรี
4. พระยามานวราชเสวี	อภิรัฐมนตรี
5. พลเอก อุดล อุดลเดชะจรัส	อภิรัฐมนตรี

ในเรื่องคณะรัฐบาล คณะรัฐประหารมีมติมอบหมายให้ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและทำการจัดตั้งรัฐบาล ด้วยเหตุผลที่พิจารณาได้ว่า เพื่อแสดงเจตนาที่ดีของคณะรัฐประหารในการกระทำการยึดอำนาจ รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในด้านการเมืองระหว่างประเทศเกี่ยวกับการรับรองรัฐบาลใหม่ และอาจเป็นไปได้ที่คณะรัฐประหารอาจพิจารณาแล้วเห็นว่า ในขณะนั้นประชาชนกำลังขึ้นชมนิยมพรรคประชาธิปัตย์ หากพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลย่อมเป็นที่น่าพอใจ หรืออาจเป็นเพราะ "คณะรัฐประหารยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศในขณะนั้นได้"⁷ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 นับเป็นครั้งที่ 3 ที่ นายควง อภัยวงศ์ ได้มีโอกาสจัดตั้งคณะรัฐบาลบริหารประเทศ

นายควง อภัยวงศ์ ได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 โดยเริ่มด้วยการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 100 คน เพื่อทำหน้าที่รัฐสภาตามบทเฉพาะกาลของรัฐ-

ธรรมนูญ รายชื่อสมาชิกวุฒิสภาซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จำนวน 100 คน ข้อสังเกต ส่วนใหญ่เป็น "พวกเจ้า" กับ "ผู้มีบรรดาศักดิ์" เป็นขุนนางชั้นเจ้าพระยา พระยา มีสามัญชนอยู่ไม่ถึง 10 คน และในบรรดาสมาชิกวุฒิสภาเหล่านี้จะไม่ใช้บุคคลของคณะรัฐประหารโดยตรง เพราะรัฐบาลไม่ได้แต่งตั้งตามรายชื่อที่คณะรัฐประหารเสนอมาให้พิจารณา

ดังนั้นการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาครั้งนี้ นอกจากแสดงความพยายามของ นายควง อภัยวงศ์ ที่จะ เป็นอิสระจากคณะรัฐประหารโดยไม่เลือกพรรคพวกคณะรัฐประหาร ทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามข้าราชการประจำเป็นสมาชิกวุฒิสภา ยังแสดงถึงความพยายามของนายควง อภัยวงศ์ ที่จะ ใช้วุฒิสภาเป็นฐานอำนาจของรัฐบาล ผลที่ติดตามมาคือความไม่พอใจที่นายควง อภัยวงศ์ พยายามกีดกันคณะรัฐประหาร เพราะอำนาจของคณะรัฐประหารอาจจะแทรกแซงเข้าไปในหมู่สมาชิกวุฒิสภาได้บ้าง หากบุคคลที่คณะรัฐประหารสนับสนุนมีโอกาสได้เป็นสมาชิกวุฒิสภา

2.2 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ชุดที่ 3

เนื่องจากคณะรัฐประหารได้เป็นผู้สนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ ให้ทำการจัดตั้งรัฐบาล จึงมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่าคณะรัฐประหารย่อมจะมีอำนาจอยู่เบื้องหลังการจัดตั้งคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ได้มีหนังสือถึงรัฐบาล (13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490) โดยกล่าวถึงสาเหตุของการทำรัฐประหาร และกล่าวมอบอำนาจในการบริหารประเทศให้แก่รัฐบาล ในหนังสือในฉบับนี้ชี้แจงว่า คณะรัฐประหารจะยังคงคุมอำนาจบางประการ เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อยเท่าที่จำเป็น ตลอดจนแจ้งข้อตกลงของรัฐบาลกับคณะรัฐประหาร ในเรื่องอำนาจและอิสระในการบริหารประเทศของรัฐบาล คือ สิทธิในการเลือกคณะรัฐมนตรี และการกำหนดนโยบายในการบริหาร⁹

การจัดคณะรัฐบาลเป็นครั้งที่ 3 ของนายควง อภัยวงศ์ ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ เพราะมีสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์เพียงบางตำแหน่ง นอกจากนั้นจะมีข้าราชการบำนาญและอดีตรัฐมนตรีร่วมอยู่ด้วย (แต่อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่า ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นสมาชิกในคณะรัฐประหาร) แต่การจัดคณะรัฐบาลครั้งนี้ มีผลกระทบต่อพรรคประชาธิปัตย์¹⁰ เพราะมี "การแตกมติพรรค มีความคิดเห็นไม่ตรงกันบ้าง เช่น ดร. โชติ คุ่มพันธ์ และสฤษดิ์ พันธุเศรษฐ เป็นต้น เข้าใจว่าเนื่องจากไม่ได้เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งความจริงแล้วบุคคลทั้งสองนั้นควรจะได้เป็นรัฐมนตรี"¹⁰

คณะรัฐมนตรีได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ มีพระนามและนามตั้งต่อไปนี้	
1. ม.จ. วิวัฒนไชย ไชยยงค์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
2. พระยาศรีวิศาลวาจา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
3. นายประจวบ ภูมโน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
4. พลเรือตรี เล็ก สุมิตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
5. พลโท หลวงชาติกันทร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
6. พันเอก น้อม เกตุบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
7. ม.จ. สิทธิพร กฤดากร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรราชการ
8. พลอากาศเอก มณี มหาสันตะ เวชยันตรังสฤษดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. หม่อมหลวง อุดม สนิทวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
10. หม่อมหลวง เดช สนิทวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
11. พลโท ชิต มั่นศิลป์ สินาดโยธารักษ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
12. พระยาอรรธการีย์นิพนธ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
13. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
14. นายเลื่อน พงษ์โสภณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
15. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
16. นายชม จารุรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
17. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	รัฐมนตรี
18. นายเลื่อน พงษ์โสภณ	รัฐมนตรี
19. นาวาเอก พระยาวิชิตชลธี	รัฐมนตรี
20. หลวงอังคณาวัชรักษ์	รัฐมนตรี

นายควง อภัยวงศ์ นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายต่อวุฒิสภา โดยย้ำเน้นปัญหาเร่งด่วน 4 ประการคือ กรณีสวรรคต การปราบปรามข้าราชการทุจริต การแก้ไขปัญหาค่าครองชีพของประชาชน และการปรับปรุงสมรรถภาพของข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรม¹¹ รัฐบาลใช้เวลาแถลงนโยบายระหว่างวันที่ 27-29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และได้รับการไว้วางใจจากวุฒิส-

สภา 87 นาย จากผู้เข้าประชุม 93 นาย (จำนวนวุฒิสภามี 100 นาย) วุฒิสภาได้ออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่คณะรัฐประหาร (5 ธันวาคม พ.ศ. 2490) เพื่อให้การดำเนินการทุกอย่างของคณะรัฐประหารถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ และทำให้ประกาศ คำสั่งทั้งหลายของคณะรัฐประหารบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย และวันเดียวกันนั่นเอง คณะรัฐประหารได้ยุบกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย จอมพล ป. จึงเปลี่ยนไปดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก

นอกจากรัฐบาลจะได้มีคำสั่งให้กระทรวงมหาดไทย ส่งตำรวจไปอารักขาบรรดา รัฐมนตรีเป็นพิเศษแล้ว เพื่อความมั่นคง รัฐบาลได้ออก "พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข พ.ศ. 2490" โดยมีสาระสำคัญคือ ให้คณะรัฐประหารมีอำนาจใช้กำลังทหารเพื่อการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำการต่อต้านการรัฐประหาร มีเวลากำหนดไม่เกิน 3 เดือน กฎหมายฉบับนี้แสดงถึงความพยายามของคณะรัฐประหารและคณะรัฐบาล ที่จะใช้โอกาสควบคุมการเคลื่อนไหวของอดีตพลพรรคเสรีไทยที่สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ และกวาดล้างแหล่งอาวุธของเสรีไทย ทหารฝ่ายคณะรัฐประหาร และกระทรวงมหาดไทย จึงตรวจค้นและจับกุมอดีตเสรีไทยบางส่วน ส่วนใหญ่เป็นพรรคพวกนายปรีดี พนมยงค์ ได้แก่ นายทองเปลว ชลภูมิ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช นายวิจิตร ลุลิตานนท์ เป็นต้น¹²

การจับกุมกวาดล้างครั้งใหญ่ รัฐบาลแถลงว่ารัฐบาลกำลังเผชิญหน้ากับ "แผนการมหาชนรัฐ" ซึ่งเป็นแผนการปฏิวัติเพื่อล้มราชบัลลังก์และเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ซึ่งจะปฏิบัติการ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ภายหลังการจับกุมก็ต้องปลดปล่อยหลายคนไปเพราะมิได้มีหลักฐานความผิดอย่างแท้จริง รัฐบาลจึงถูกโจมตีว่าปล่อยให้คณะรัฐประหารใช้อำนาจอย่างขาดเหตุผล และต่อมาเมื่อถูกโจมตีว่าพระราชกำหนดฉบับนี้ริดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป รัฐบาลได้ประกาศยกเลิกในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2490 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารบก ชี้แจงให้ประชาชนทราบว่าทหารขอคืนอำนาจให้แก่รัฐบาลเอง¹³

นอกจากนี้ คณะรัฐประหารได้เชิญ ดร. เตือน บุณนาต รองนายกรัฐมนตรี รัฐบาล พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ไปลงนามในหนังสือมอบอำนาจให้แก่คณะรัฐประหารและรัฐบาลใหม่¹⁴ ภายหลังการบริหารประเทศของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ คณะรัฐประหารได้พยายามแทรกแซงกิจการบริหารของรัฐบาลตลอดเวลา เช่น โยกย้ายข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ ไปดำรงตำแหน่งอื่นแล้วบรรจุพรรคพวกของคณะรัฐประหารแทน การเรียกร่องเงินค่าใช้จ่ายในการทำรัฐประหารจากรัฐบาลจำนวนถึง 8 ล้านบาท¹⁵ และจากการที่คณะรัฐประหารบรรจุแต่งตั้งบรรดาทหารผ่านศึก เข้ารับราชการตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้คณะ

รัฐบาลและคณะรัฐประหารมีความขัดแย้งกันมากขึ้น เพราะได้เคยมีความขัดแย้งกันมาแล้วในเรื่อง การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา

ความไม่พอใจได้เพิ่มมากขึ้นเมื่อรัฐบาลได้แก้ไขรัฐธรรมนูญในลักษณะกีดกันทหาร ออกจากวงการเมือง ด้วยการเพิ่มเติมข้อความสำคัญในบทบัญญัติ เช่น ห้ามทหารเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ การเมือง ห้ามบุคคลใด ๆ อาศัยกำลังทหารเป็นเครื่องมือทางการเมือง ห้ามข้าราชการทหารที่อยู่ใน ประจำการดำรงตำแหน่ง ในกระทรวงทบวงกรมเมืองฝ่ายพลเรือนในขณะเดียวกันด้วย ซึ่งวุฒิสภา ได้ลงมติให้ประกาศแก้ไขรัฐธรรมนูญได้

นอกจากนี้เพื่อสร้างความมั่นคงแก่คณะรัฐประหารมากยิ่งขึ้น คณะรัฐประหารได้ เสนอให้ พันเอก เผ่า ศรียานนท์ โอนเข้ามารับราชการในกรมตำรวจ เพื่อประโยชน์ในการคุม ความเคลื่อนไหวทางการเมือง แต่พลโท ชิต มั่นศิลป์ ลินาดโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทย ไม่ยินยอมด้วยเหตุผลว่า กระทบกระเทือนตำแหน่งของข้าราชการในกรมตำรวจ (อย่าง ไรก็ตาม ในสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ 4 พันเอก เผ่า ศรียานนท์ ก็ได้เข้าดำรง ตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจและรองอธิบดีกรมตำรวจฝ่ายปราบปราม ยศ พ.ต.อ. (1 เมษายน 2491) กรณีนี้ได้เป็นเหตุกระทบกระทั่งระหว่างรัฐบาลและคณะรัฐประหารด้วย)

การขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและคณะรัฐประหารที่มีท่าทีเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการยุบ ปลุกปั้นในรูปไบโพลีโวจมิตการกีดกันทหารของรัฐบาลและสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้า ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เช่น ไบโพลีที่ใช้ชื่อว่า "คณะทหาร" ซึ่งรัฐบาลและคณะรัฐประหาร ต้องชี้แจงแก้ข่าวเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 มอบหมายให้นายควง อภัยวงศ์ ทำการจัดตั้งรัฐบาล ภารกิจที่รัฐบาลกระทำก็คือ ดำเนินการทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 ได้แก่ การแต่งตั้งวุฒิสมาชิก เตรียมการร่างธรรมนูญฉบับถาวร และเตรียมการ เลือกลงตั้ง ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ และคณะรัฐประหารต้องพยายามรักษาอำนาจ การเมืองไว้ให้มั่นคงด้วยความไม่แน่ใจในบทบาทของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเพิ่งสิ้นสุดอำนาจ ลงไป และเนื่องจากคณะรัฐประหารจำเป็นต้องเชื้อเชิญนายควง อภัยวงศ์ มาจัดรัฐบาลเพื่อความ เหมาะสม โดยไม่ได้เป็นกลุ่มที่มีอุดมการณ์ร่วมกันแต่อย่างใด ดังนั้นระหว่างการจัดตั้งรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ 3 นายควง อภัยวงศ์ ได้พยายามเสริมสร้างอำนาจของกลุ่มตน มีผลทำให้เกิด ความขัดแย้งกับคณะรัฐประหารเป็นลำดับ และแม้ว่าคณะรัฐประหารจะเป็นผู้สนับสนุนและรักษาความ มั่นคงให้รัฐบาล แต่ก็ยังมีข้อขัดข้องเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของบุคคลในคณะรัฐบาลชุดเก่า เช่น การ

ทลขชอนของพลเรือดรี ถวัลย์ อารงนาวาลวัลดี ออู่ที่กองพันนาวิกโยธิน ลัดทีบ และช่าวานายเตียง คีริชันธ์ รวบรวมกำลังคนถึง 2,000 คนเศษและอาวุธออู่ที่สกลนคร เป็นต้น¹⁶ รวมทั้ง นายสงวน ตูลารักษ์ ทูตไทยประจำประเทศจีนออกแถลงการณ์ ไม่ยอมรับคำสั่งของรัฐบาลใหม่และวิจารณ์รัฐ- ธรรมนูญ พ.ศ. 2490 ว่า "... เลวกว่าฉบับเก่า ... ท่างไกลจากประชาธิปไตยไปอีกมาก"¹⁷

ตั้งนั้นในระยะแรกคณะรัฐประหารและนายควง อภัยวงศ์ จึงจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันเพื่อสร้าง ความมั่นคงปลอดภัยจากกลุ่มการเมืองเดิมที่ถูกยึดอำนาจ ในขณะที่เดียวกันทั้งนายควง อภัยวงศ์ และคณะรัฐประหารต่างก็มีความต้องการที่จะมีอำนาจโดยอิสระ

การจัดตั้งคณะรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ในระยะแรก ยังไม่ได้รับการรับรองจาก นานาชาติ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และจีน จนกว่าจะมีรัฐบาลประชาธิปไตย คือมีการประกาศ ใช้รัฐธรรมนูญและมีการเลือกตั้ง ดังนั้นงานเร่งด่วนของรัฐบาลคือจัดให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว

ภารกิจที่รัฐบาลดำเนินการนอกจากการเตรียมการเลือกตั้ง ก็คือ การจัดตั้งสภา ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญไทย (23 มกราคม พ.ศ. 2491) และ กำหนดให้สภาร่างรัฐธรรมนูญ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรให้แล้วเสร็จภายใน 180 วัน นับแต่วัน เลือกตั้ง สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐสภาเป็นผู้เลือกตั้ง ซึ่งปรากฏผลว่า สมาชิกพรรคประชาธิ- ปัตย์ได้รับเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 30 คน ในจำนวน 40 คนจากผู้สมัคร 173 คนและมีคนของ คณะรัฐประหารเพียงคนเดียวคือ พ.ท. ก้าน จำนงภูมิเวท แต่สภาชุดนี้จะเริ่มประชุมดำเนินงาน รัฐธรรมนูญ ใน 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2491 ซึ่งภายหลังจากรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ 4 ถูก จี้ให้ลาออกโดยคณะรัฐประหาร (6 เมษายน พ.ศ. 2491)

2.3 การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 6

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6 จัดให้มีขึ้นในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2491 การ เลือกตั้งครั้งนี้พรรคการเมืองสำคัญที่สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประ- ชาชน พรรคธรรมาธิปัตย์ ส่วนสมาชิกพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญได้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง ในนามสมาชิกอิสระบ้าง สังกัดพรรคอื่น ๆ บ้าง

เนื่องจากรัฐสภามีมติเห็นชอบด้วยกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2490 ของรัฐบาล¹⁸ จึงเป็นผลให้มีการกำหนดอายุของผู้มีสิทธิสมัครส.ส. ไม่ต่ำกว่า 35 ปีบริบูรณ์ กับ กำหนดให้รัฐสภาเป็นผู้เลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ พรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญได้ สลายตัวไปโดยปริยาย ด้วยการถูกจับกุมและถูกควบคุมจากคณะรัฐประหารอีกประการหนึ่ง กับถูก

จำกัดด้วยเรื่องอายุการสมัครส.ส. อีกประการหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นโอกาสให้พรรคประชาธิปัตย์มีชัยชนะในการเลือกตั้ง (29 มกราคม พ.ศ. 2491) และได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นจำนวนมากที่สุดคือ 54 จาก 99 ที่นั่ง¹⁹ และได้เป็นผู้จัดตั้งคณะรัฐบาลโดยมีพรรคธรรมาธิปัตย์ พรรคประชาชนและ ส.ส.อิสระกลายเป็นแนวร่วมของฝ่ายค้าน (ส.ส.พรรคธรรมาธิปัตย์ได้ 5 ที่นั่ง พรรคประชาชน 12 ที่นั่ง และส.ส.อิสระ 30 ที่นั่ง) การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 6 นี้ พรรคประชาธิปัตย์จึงมีความเข้มแข็งขึ้น และมีเสียงในสภาผู้แทนเพิ่มมากขึ้น

รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ "รัฐบาล 90 วัน" หรือ "รัฐบาลสลัดฉาก"²⁰ ลาออกภายหลังการเลือกตั้งเสร็จสิ้น แต่เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์เป็นเสียงข้างมาก สภาจึงลงมติสนับสนุน นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 4 และให้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล

กิจกรรมการเรียนรู้ 2

1. จงสรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490
2. จงอธิบาย รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 3

3. รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ชุดที่ 4

รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ชุดที่ 4 ถือได้ว่าเป็นรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์เป็นครั้งแรกเพราะนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรคเสียงข้างมาก การจัดคณะรัฐบาลครั้งนี้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีบางกระทรวงเท่านั้น

รายนามคณะรัฐมนตรีมีดังนี้

1. ม.จ. วิวัฒนไชย ไชยันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
2. พระยาศรีวิศาลวาจา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
3. พลเรือตรี เล็ก สุมิตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
4. พลโท ทลวงชาตินักรบ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

5. นาวาเอก พระยาวิชิตชลธี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
6. ม.จ. สิทธิพร กฤดากร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
7. พันเอก น้อม เกตุญาติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
8. ม.ล. อุดม สนิทวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9. นายชม จารุรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
10. พลอากาศตรี มุณี มหาสันทนะ เวชยันตรังสฤษฏ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
11. พันตรี ควง อภัยวงศ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
12. นายศรีเสนา สมบัติศิริ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
13. พระยาอรรถการวิสัยนิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
14. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
15. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
16. ม.ล. เดช สนิทวงศ์	รัฐมนตรี
17. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	รัฐมนตรี
18. นายใหญ่ ศวิตชาติ	รัฐมนตรี
19. นายเลื่อน พงษ์โสภณ	รัฐมนตรี
20. นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์	รัฐมนตรี
21. นายถนัด พรหมมานน	รัฐมนตรี
22. นายฟอง สิทธิธรรม	รัฐมนตรี
23. นาวาอากาศเอก ม.จ. รังษิยากร อากาศ	รัฐมนตรี
24. นายชวลิต อภัยวงศ์	รัฐมนตรี

นายควง อภัยวงศ์ นำคณะรัฐมนตรีเข้าแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจในวันที่ 1 มีนาคม 2491 ทั้งๆ ที่เป็นนโยบายเดียวกับนโยบายของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่ 3 แต่การแถลงนโยบายครั้งนี้ นายควง ต้องใช้เวลาถึง 5 วัน (1 มีนาคม 2491 - 5 มีนาคม 2491) จึงได้รับความไว้วางใจด้วยคะแนน 122 : 23

รัฐบาลเริ่มได้รับการรับรองจากต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2491 เป็นอันดับแรกและจากประเทศอื่นๆ ตามมา ส่วนการเมืองภายใน ดู

เหมือนกับว่าความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและคณะรัฐประหารได้ปรากฏเป็นรูปธรรมเด่นชัดขึ้น จึงมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่แสดงการสนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เช่น การแจกจ่ายใบปลิวสนับสนุนจอมพล ป. การนัดชุมนุมเรียกร้องให้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ แทนที่รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ (10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491)²¹

ส่วนในสภา ส.ส.จำนวนหนึ่งรวมตัวกันเรียกกลุ่มของตนว่า "คณะประชาธิปัตย์" (1 เมษายน พ.ศ. 2491) แสดงการสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างชัดเจน (น่าจะเป็นการรวมตัวของ ส.ส. พรรคธรรมมาธิปัตย์ พรรคประชาชน ส.ส. อิสระ และ ส.ส. ประชาธิปัตย์บางคนที่แปรพรรค) "คณะประชาธิปัตย์" นี้ไม่ได้แสดงตนเป็นพรรคการเมืองใหม่ เพียงแต่รวมตัวกันประกาศการสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมีอุดมคติ 3 ประการคือ เน้นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ การบำรุงและเพิ่มพูนประโยชน์ของชาวนากสิกรและกรรมกรไทย และความสามัคคีความเป็นเอกภาพของชาติไทย²² สมาชิกคณะประชาธิปัตย์ได้เผยแพร่ประกาศเป็น "สมุดปกเขียว" และมีลายเซ็นชื่อ ส.ส. ที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามพร้อมด้วยจุดประสงค์ "จะยื่นหยัดสนับสนุนตลอดกาล" จำนวน ส.ส. สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม มี 66 คน จาก ส.ส. ทั้งหมด โดยมี พลโท พระยาเทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นผู้นำ (1 เมษายน พ.ศ. 2491)²³

การจัดรัฐบาลครั้งนี้เช่นกัน เป็นเหตุให้พรรคประชาธิปัตย์มีการแตกแยกกัน เกี่ยวกับเรื่องการทำเสียงก่อนการตั้งบ้าง เรื่องเกี่ยวกับการแต่งตั้งรัฐมนตรีบ้าง และการบริหารงานของรัฐบาลชุดนี้อยู่ในภาวะต้องเผชิญปัญหาทั้งนอกและในสภาคือ ฝ่ายค้านในสภาได้รวมตัวกันพยายามโจมตีรัฐบาลอย่างหนัก นอกกรัฐสภารัฐบาลก็ต้องประสบภาวะความขาดแคลนทางเศรษฐกิจ และความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เมื่อรัฐบาลได้ดำเนินการบริหารประเทศมาเป็นเวลาเพียง 1 เดือน (5 มีนาคม 2491 - 6 เมษายน 2491) คณะรัฐประหารจึงได้ส่งตัวแทนของคณะรัฐประหารจำนวน 4 คน คือ พลตรี สวัสดิ์ สวัสดิ์รณชัย พันโท ก้าน จางงุมิเวท พันเอก ศิลป์ ศิลป์ศรีชัย รัตนวราหะ พันโท ละม้าย อุทยานานนท์ มาขอให้นายควง อภัยวงศ์ พิจารณาตัวเองและลาออกจากรักษาตำแหน่งภายใน 24 ชั่วโมง²⁴ ต่อจากนั้น นายควง อภัยวงศ์ ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเป็นการด่วน ตัวแทนของคณะรัฐประหารคือ พลโท ผิน ชุณหะวัณ และพลโท กาจ กาจสงคราม ได้มาขึ้นยืนกับนายควง อภัยวงศ์ว่า คณะรัฐประหารต้องการให้รัฐบาลลาออกจริงเพราะรัฐบาลไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ทางการเมืองและการทหารและสถานการณ์ภายในประเทศให้สงบเรียบร้อยเท่าที่ควร²⁵

คณะรัฐมนตรีได้ร่วมพิจารณาปัญหาว่าควรจะลาออกหรือไม่ หลังจากได้รับคำตอบ

จากกองทัพเรือ กองทัพอากาศ และตำรวจ แล้วว่าอยู่ในฐานะที่ไม่อาจจะช่วยเหลือได้ เพราะมีกำลังไม่พอและไม่พร้อมที่จะต่อต้านกับคณะรัฐประหาร ดังนั้น รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ตกลงใจที่จะลาออก จึงได้ตั้งคณะกรรมการร่างหนังสือกราบบังคมทูลลาออก คณะกรรมการร่างหนังสือได้แก่นายควง อภัยวงศ์ ประธานกรรมการ และ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และพระยาอรรณการิย์นิพนธ์ กรรมการ หนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือที่รัฐบาลใช้แจ้งเหตุการณ์ลาออกของรัฐบาลให้ประชาชนทราบ พร้อมกันนี้รัฐบาลก็แจกจ่ายหนังสือสำคัญฉบับนี้ ไปยังหนังสือพิมพ์ทุกฉบับดังมีรายละเอียดที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

สำนักนายกรัฐมนตรี

6 เมษายน 2491

ขอกราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม

ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งข้าพระพุทธเจ้าและคณะเป็นรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2491 และรัฐสภาก็ได้ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐบาลของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2491 ข้าพระพุทธเจ้าและคณะรัฐบาลได้ปฏิบัติการณ์สนองพระเดชพระคุณมาด้วยความจงรักภักดีตามกำลังสติปัญญาและความสามารถเป็นเวลาหนึ่งเดือน

ครั้นถึงเวลานี้เวลาประมาณ 9 นาฬิกาได้มีนายทหารกองทัพบก 4 นายคือ พันโท ก้าน จ้างงภูมิเวท พันเอก ศิลป ศิลป์ชัย รัตนวราหะ พลตรี ส. สวัสดิ์เกียรติ และพันโท ละม้าย อุทยานานนท์ ได้มาหาข้าพระพุทธเจ้าที่บ้าน และแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่าคณะรัฐประหารไม่พอใจคณะรัฐบาลนี้อย่างยิ่ง จึงประชุมกันลงมติขอให้รัฐบาลกราบถวายบังคมลาออกภายใน 24 ชั่วโมง เมื่อนายทหารทั้ง 4 ได้ลากลับไปแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้เชิญรัฐมนตรีบางท่านเท่าที่จะตามได้ในขณะนั้นมาหารือ เมื่อได้ปรึกษากันแล้วมีความเห็นว่าสมควรที่จะได้รับหลักฐานจากบุคคลที่ประชาชนรับรองว่าเป็นผู้นำในคณะรัฐประหาร เป็นต้นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม พลโท ฝัน ชุณหะวัณ พลโท กาจ กาจสงคราม ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้มีหนังสือส่วนตัวไปยัง พันโท ก้าน จ้างงภูมิเวท เพื่อขอหลักฐานดังกล่าวแล้ว

ข้าพระพุทธเจ้าได้มอบหนังสือนั้นให้ ว่าที่พันโท รวย อภัยวงศ์ นายทหารติดต่อประจำนายกรัฐมนตรี ให้นำไปส่งแก่ พันโท ก้าน จ้างงภูมิเวท ว่าที่พันโท รวย อภัยวงศ์ ได้กลับมารายงานว่า ได้นำหนังสือนั้นไปส่งที่วังสวนกุหลาบแต่ไม่พบ พันโท ก้าน เมื่อสอบถามได้ความ

ว่า พันโท ก้าน อยู่ที่บ้านจอมพล ป. นิมูลสงคราม จึงได้นำหนังสือนั้นไปส่งให้แก่ตัวที่บ้าน

ครั้งประมาณ 14 นาฬิกาเศษวันเดียวกัน พลโท ผิน ชุณหะวัณ พลโท กาจ กาจสงคราม ได้มาหาข้าพระพุทธเจ้า และยืนยันว่า ข้อความที่พันโท ก้านและคณะได้มาแจ้งแก่ข้าพระพุทธเจ้านั้นเป็นความประสงค์อันแท้จริงของคณะรัฐประหาร ข้าพระพุทธเจ้าได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อ 18 นาฬิกา และมีความเห็นเป็นส่วนใหญ่ว่า ตามพฤติการณ์ที่เป็นมาแต่ต้น ตลอดจนเหตุการณ์ให้เป็นปกติได้ตั้งที่ได้วางใจพระราชหฤทัย จึงขอพระราชทานกราบบังคมลาออกจากตำแหน่งทั้งคณะตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป ควรมิควรประการใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า

ควง อภัยวงศ์
(นายกรัฐมนตรี)

ภาพที่ 40 ภาพการ์ตูนล้อจอมพล ป. นิมูลสงคราม
กับนายควง อภัยวงศ์ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลนายคอง อภัยวงศ์ ได้ลาออกในวันที่ 6 เมษายน 2491 และประธานอภิรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ลาออกได้ จากนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐประหาร ก็ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (8 เมษายน พ.ศ. 2491) ซึ่งจะเป็นการกลับมาสู่อำนาจทางการเมืองเป็นครั้งที่ 2 ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม หลังจากได้สิ้นอำนาจทางการเมืองไป โดยการกระทำของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ในเดือน กรกฎาคม 2487

จะเห็นได้ชัดเจนนว่า คณะรัฐประหารได้อาศัยบทบาทของนายคอง อภัยวงศ์ เฉพาะในช่วงเวลาภายหลังการยึดอำนาจเท่านั้น แต่เมื่อพรรคประชาธิปัตย์ของนายคอง อภัยวงศ์ มีท่าทีว่าได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในการเลือกตั้งเป็นอย่างดี คณะรัฐประหารจึงไม่ปล่อยให้โอกาสอีกต่อไป และได้เลือกวิธีการบีบบังคับด้วยกำลังทหารให้คณะรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งต้องลาออกไปในที่สุด จะเห็นได้ว่า การบีบบังคับให้รัฐบาลลาออกครั้งนี้ได้กระทำภายหลังจากที่ได้มีการเลือกตั้งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2490 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และรัฐบาลได้รับการรับรองจากนานาชาติแล้วเช่นกัน

กิจกรรมการเรียนรู้ 3

จงอภิปรายปัญหาทางการเมืองในการบริหารประเทศของรัฐบาลนายคอง

อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 4

สรุปบทที่ 8

คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ และมีผลให้กลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์ ถูกกีดกันออกจากวงการเมืองไป และถูกกวาดล้างจับกุมอีกหลายครั้งหลายหนโดยอาศัย พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข พ.ศ. 2490 ตลอดจนอำนาจและบทบาทของคณะรัฐประหาร

คณะรัฐประหารมอบหมายให้ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ จัดตั้งคณะรัฐบาล โดยอาศัยรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2490 ของคณะรัฐประหาร นายควง อภัยวงศ์ สามารถแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา โดยไม่มีพรรคพวกของคณะรัฐประหาร วุฒิสภาก็เป็นฐานเสียงในสภาของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลจะบริหารประเทศโดยมีวุฒิสภาทำหน้าที่รัฐสภาจนกว่าการเลือกตั้งทั่วไปจะเรียบร้อย ผลการเลือกตั้ง (29 มกราคม พ.ศ. 2491) พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเป็นเสียงข้างมาก นายควง อภัยวงศ์ จึงดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 4 และจัดตั้งรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์เป็นครั้งแรก แต่ความขัดแย้งแข่งขันกันมีอำนาจทางการเมืองระหว่างรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์กับคณะรัฐประหาร ทำให้คณะรัฐประหารใช้อำนาจทางการเมืองจี้บังคับรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ที่มาจากการเลือกตั้งให้ลาออก และสนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

แบบฝึกหัด บทที่ 8

จงเติมคำ หรือ ข้อความ ที่เหมาะสมลงในช่องว่าง

1. รัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นการยึดอำนาจโดยคณะ.....
.....ทำให้อำนาจทางการเมืองเปลี่ยนจากกลุ่ม.....

มาสู่คณะรัฐประหาร

2. คณะนายทหารผู้ทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490 คนสำคัญ ได้แก่.....
.....อดีตแม่ทัพภาคพายัพ ร่วมด้วยนายทหารประจำการ

3. เมื่อทำการยึดอำนาจได้สำเร็จ คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้เชิญ....
.....มาเป็นหัวหน้า และแต่งตั้งให้เป็น.....
.....แห่งประเทศไทย

4. การเปิดอภิปรายทั่วไปของ.....มีส่วนเป็นเงื่อนไข
ในการทำรัฐประหาร พ.ศ. 2490

5. รัฐประหาร พ.ศ. 2490 ทำให้สภาและรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.....
ถูกยกเลิก และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.....แทน

6. รัฐธรรมนูญฉบับที่ดัดมั่งจัดร่างขึ้นโดย.....
กำหนดให้มี.....จำนวน 5 นาย โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์

7.หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับ
เชิญมาจัดตั้งรัฐบาล นับเป็นการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งที่.....

8. รัฐธรรมนูญชั่วคราวของคณะรัฐประหาร กำหนดให้มีสภา 2 สภา คือ..
.....และ.....

9.พ.ศ. 2490 เป็นกฎหมายที่
รัฐบาลและคณะรัฐประหาร ใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันและปราบปรามผู้จะกระทำการต่อต้านอำนาจ

10. การโอน.....เข้ามารับราชการใน
กรมตำรวจเพื่อประโยชน์ ในการควบคุมความเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามและเสริม
อำนาจความมั่นคงให้แก่คณะรัฐประหาร

11. ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไป มกราคม พ.ศ. 2491.....
ประสบชัยชนะเป็นเสียงข้างมาก จึงได้จัดตั้งคณะรัฐบาล
12.คือการรวมตัวของ ส.ส.จำนวนหนึ่งแสดงการ
 สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงเมษายน พ.ศ. 2491 โดยมี พลโท พระยาเทพหัสดิน
 เป็นผู้นำ
13. รัฐบาลพรรค.....ครั้งแรก สิ้นสุดลงด้วยการถูก
ให้ลาออกจากตำแหน่งโดยคณะรัฐประหาร
14. การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้ง 4 ครั้งของนายควง อภัยวงศ์ ครั้งที่
เป็นการบริหารที่มีเวลายาวนานกว่าครั้งอื่น ๆ แต่ครั้งที่.....นับเป็น
 หัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมากเป็นครั้งแรกที่มีโอกาสจัดตั้งคณะรัฐบาล

เชิงอรรถบทที่ 8

- ¹ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมใน จอมพล ฉิน ชุณหะวัณ "รัฐประหาร 2490" เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า 448-465 และ ฉิน ชุณหะวัณ, ชีวิตและเหตุการณ์ (พระนคร: ประเสวริวิจิตร, 2513)
- ² สุชิน ตันติกุล, ผลสะท้อนของรัฐประหาร 2490 วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2518, หน้า 140
- ³ ตูรายละเอียดได้จาก พล.ร.ต. บุรินทร์ พงศ์สุพัฒน์, "บันทึกความทรงจำของหลวงประดิษฐมนูธรรมและบุคคลสำคัญสมัยการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2527, หน้า 34-48
- ⁴ สุชิน ตันติกุล, เรื่องเดิม, หน้า 19
- ⁵ ดร. กนก วงษ์ตระหง่าน, เรื่องเดิม, หน้า 108
- ⁶ เนื่องจากเมื่อร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว นาวาเอก กาจ กาจสงคราม ได้ซ่อนร่างรัฐธรรมนูญไว้ใต้มุ้งแดง เพราะเกรงรัฐประหารไม่สำเร็จ
- ⁷ ดร. ทินพันธ์ นาคะตะ, เรื่องเดิม, หน้า 59
- ⁸ แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี หนังสือที่ 281/2490 จากกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย จากผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490
- ⁹ นายควง อภัยวงศ์ ให้สัมภาษณ์ ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2491 ว่า สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ไม่พอใจใคร่ดำตำแหน่งรัฐมนตรีที่ได้รับ แต่นายควง อภัยวงศ์มีเหตุผลว่า จะต้องให้รัฐบาลประกอบด้วยบุคคลจากหลายฝ่ายไม่ใช่จากพรรคประชาธิปัตย์เท่านั้น
- ¹⁰ ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, เรื่องเดิม, หน้า 141
- ¹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2490 วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490
- ¹² ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2490 และดูรายละเอียดรายชื่อผู้ถูกจับกุมได้จาก สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย (กรุงเทพ : สมาพันธ์, 2534), หน้า 116-117

¹³ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวัน ที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2490

¹⁴ ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวัน ที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2490

¹⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2490 วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

¹⁶ แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี นั้มีที่ 14/118 เรื่องการเคลื่อนไหวกทางอีสาน หนังสือลับ-เฉพาะ ที่ 19617/90 จาก ผบ.มณฑล 3 ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2490 ถึง ผบ.ทบ. เรื่องพฤติการณ์ของคณะต่อต้าน

¹⁷ แผนกเก็บ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี นั้มีที่ บร. 23/8 เรื่องทูตไทยประจำประเทศจีน (นายสงวน ตุลารักษ์) ออกแถลงการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล ณ สถานเอกอัครราชทูต กรุงนานกิง 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

¹⁸ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับการแก้ไข 3 ครั้ง ครั้งแรก แก้ไขเรื่องวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ครั้งที่ 2 แก้ไขเรื่องกำหนดเวลาในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร และวิธีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซึ่งกำหนดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ ให้ผู้ร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จภายใน 180 วัน เพื่อเสนอให้สภาพิจารณา และครั้งที่ 3 แก้ไขเรื่องการให้ความคุ้มครองแก่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ

อ้างอิง ดร. กระทบพล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการระบอบรัฐธรรมนูญไทย, หน้า 62

¹⁹ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกตั้งเป็นส.ส.พระนคร ทั้ง 4 คน ได้แก่ นายควง อภัยวงศ์ ทาเสียงด้วยสโลแกนว่า "เอาชบขัน" ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช "เอาวิชา" ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช "เอาคารม" และ ร.ต.อ. ภิศก พรหมมาน "เอาไว้ใช้"

อ้างอิง ณัฐฉิ สุทธิสงคราม, เรื่องเดิม, หน้า 148

²⁰ รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 3/2490 สามัญ ศุกร์ที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

²¹ ณัฐฉิ สุทธิสงคราม, เรื่องเดิม และหน้า 151-153

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 161-165

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 169

²⁴ สยามนิกร ฉบับประจำวัน ที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2491

²⁵ ลีวี เปรมจิตต์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี (พระนคร : เมืองนคร, 2505), หน้า 305

